

Milan Pugelj:

Mika.

I.

Gabriču se je zdelo, da ga je nekdo poklical. Odprl je oči, široko gledal in dvignil počasi plešasto glavo. Na mizi je gorela luč. Njegova žena, ki spi s hčerko na postelji ob nasprotni steni, je sedela na stolu sredi sobe v beli obleki in vlekla nase temnopro-gasto ruto.

— Ali si me ti klicala?

— Mika ima vročico.

Gabrič je premislil in rekel:

— Nič! To je malenkost. Si ji pač kaj nezdravega skuhala.

— Ti si kriv! Hodiš z njo po vetru!

— Od kdaj pa jaz?

Gabrič se je dvignil, odgrnil odejo in sedel.

— Če misliš, da ji je iz želodca slabo, bo kmalu dobro. Daj ji žlico konjaka.

Žena je vstala, se sklonila nad posteljo in pričela najljubez-niveje govoriti.

— Mika, božček, ali boš pila malo konjaka?

Mika je odgovorila takoj z glasom, ki je skrival jok:

— Ne maram!

Dihala je naglo in toliko glasno, da se je čulo po mali sobi. Gabrič je gledal s svoje postelje proti njej, nekaj nervozno premišljaj in zaslišal nenadoma drobnega komarja, ki je letel neviden mimo njegovih ušes: mi-i-i . . . Zamahnil je za njim z roko in zaklel: Vrag te vzemi, zgaga prokleta!

Mati je govorila z Miko.

— Ti si bušana, boli te želodček, a če izpiješ samo žličico konjaka, boš takoj zdrava.

— Ne maram, je odgovorila Mika jokavo.

— Ubogaj, Mikec, vidiš to ti bo gotovo pomagalo.

Zdaj je Mika zakričala in zajokala: Ne maram!

— Kriva je, je rekel Gabrič, tvoja vzgoja. Tisto neumno cer-kljanje. Kar stori, vse je prav. Zdaj pa imaš! Tudi če ji hočeš enkrat nekaj pametnega, te ne posluša. Dopovej ji, za vraga, po svoji vzgoji!

Zena je pogledala nanj in molčala.

Luč je gorela mirno na robu mize in sence so ležale po tleh in po stenah kakor pribite temne preproge. Gabrič je gledal nervozno predse, zamahnil naenkrat z glavo in rekel jako glasno.

— Veš kaj, Mika, ubogaj lepo in požri žlico konjaka. Obljubim ti, da ti kupim gotovo tisti voz, ki se boš na njem lahko sama vozila po dvorišču. No, pij!

— Ne maram! je jokaje odvrnila deklica.

— Mika, saj nisi žival, da bi ti ne mogel ničesar dopovedati. Še konja bi pregovoril, a tu imaš, človek, bitje po svoji podobi . . . no, tu je tvoja vzgoja, mati. To je tisto bedasto cerkljanje! Pomagaj si!

— Božica, je pričela žena, poslušaj nas in vzemi malo konjaka!

Zdaj se je Gabrič naenkrat silno razkačil, kri mu je bušila v glavo in sedeč na postelji je pričel ploskati z dlanjo po skrajnici.

— To je preneumno! Ti moraš vzeti, dete neumno! Ali boš pila takoj konjak, saprament!

Mika je pričela jokati in prositi:

— Nesi me v drugo sobo k oknu, tam bom pila.

— Nad bolnim otrokom tako kričiš, je očitala mati. Nimaš srca.

Nesla je deklico mimo v sosednjo sobo in se kmalu ž njo vrnila. Gabrič je sedel še vedno na postelji in premišljal: Nimam srca . . . seveda ne! Kdo to pravi? Ženska, ki ga ima vedno na jeziku. No, jaz ga imam globoko v prsih, kakor za goro.

Počasi je vstal in se približal postelji, kjer je ležala hčerka. Potipal je Mikino čelo, ki je bilo nenavadno vroče. Potem je prijel roko in poslušal žilo. Zdelo se mu je, da bije še enkrat hitreje nego navadno.

— Kaj praviš? je vprašala žena.

— Nič, je dejal v zadregi. Kaj pa naj rečem? Ali se naj vstopim in zadeklamiram?

— Mika je zelo bolna.

— Zelo ali malo, kaj jaz vem. Nekaj bolna je vendar res.

Vznemiril se je zelo zaradi svojih misli, po katerih se mu je zdelo, da je deklica nevarno zbolela. In naenkrat mu je bušilo v glavo, da ne bo nikoli več veselo skakala in plezala po njegovih kolenih. Preplašena domišljija mu je vrgla v dušo opomnjo, da jo gleda zadnjič živo pred seboj, ležečo na desni strani, naglo dihajočo in razpaljeno. Sedel je na posteljo in jo gledal. Mali drobni obrazek s porednim noskom, okroglo bradico in nekoliko dvignjeno gornjo

ustnico se mu je zarezal v notranjost, da mu je po glavi zašumelo. In Mikini svetli kodri, vsled katerih ji je rekel „organist“, sò mu zaplesali pred očmi in ga navdali s topo in zakrknjeno bolečino.

Vrnil se je počasi k svoji postelji in se pričel oblačiti.

— Zdaj sem se do dobrega prebudil, in če bi tudi legel, ne bi več zaspal. Oblekel se bom. Kaj hočemo! Koliko je ura?

— Šest bo, je rekla žena.

Proti sedmi uri je Mika vstala in prosila, naj jo oblečejo. Stala je sredi sobe žalostna in tiha in kolena so ji trepetala. Šla je k materi in jokala, ker ni mogla hoditi. Gabrič je hitel po zdravnika, dolg, plešast, s klobukom v roki, in ko se je vračal ž njim domov, je govoril.

— To je naravno, kakšno pa! Vedno zdrav ne more biti nihče. Vsakemu se pripeti, da se naenkrat ne počuti dobro. Tako tudi naši deklici. Vstopite, prosim, tukaj smo doma! Na levo, na levo, vedno na levo!

II.

Ko je Mika umrla in bila pokopana, se ni Gabrič več dobro počutil doma. Žena je hodila črnooblečena, tiha in objokana po stanovanju, in kar je vplivalo najneugodneje, je bila tista hladna, mirna tišina, ki je ležala med vsemi stenami z zrakom vred, in ki so jo pili vsi predmeti in stanovalci. Okna so bila zagrnjena, stoli mirni in mrtvi, preproge solidno in pravilno položene, knjige so ležale vedno v istem redu tik omare, palice v kotu so stale kakor orožje speče vojske kralja Matjaža in dnevi so prešli in tedni, ne da bi se javil najmanjši nered in prekinil vsaj za nekaj časa to hladno pravilnost in tišino.

Za pečjo je stal konj, na katerem se je gugala svoje dni Mika. Svojo malo splašeno glavo je molel izza peči in nihče ga ni premaknil, nihče zagugal. Gabriču je bilo na jeziku, da bi poklical ženo in ji naročil, naj ga odstrani. Takoj se je premislil in sklenil, da pokliče skrivaj deklo, staro Nežo, in ji ukaže, da ga nese ona v podstrešje. Zdelo pa se mu je, da bi tudi Neža jokala, in zato je zavil konja v staro sukunjo in ga nesel tiho na podstrešje.

Imel je izvrstnega prijatelja, ki je služboval že več let v istem komptoarju kakor on. Od njega je prejel pismo, polno iskrenega sožalja. Ko je prišel naslednje jutro v urad, se mu je zahvalil.

— Hvala lepa, lepo si pisal; vidi se, da imaš srce.

— Nisem mogel, je rekel prijatelj in se praskal po rdeči in debeli glavi, da bi govoril o tem, ker se mi je zdelo, da si preveč

zadet. Vem, vidiš, kaj ti je pri srcu, in če ti je to vzeto, je tudi meni . . .

— Ho, če tako misliš, je odvrnil Gabrič, vidim, natanko vidim, da me še dobro ne poznaš. Nam vsem je usojeno tako, mi vsi moramo iti tja, kamor je šla ona. Kaj ti pomaga, če se upiraš, če hočeš v mislih obrniti neke večne postave, katerih nikoli ne doumeš in od katerih poznaš le učinke! Mi vsi gremo isto pot, eni krajšo, drugi daljšo. Konec je enak. Vse, živali, drevje, bilke in ljudje! In kaj naj jaz napravim? Premislil sem si in to je rezultat! Zgodilo se je, kakor je zapisano — pravijo — v zvezdah, haha. Dopolnili so se njeni dnevi, iztekli so se . . . tako se bere v knjigah. V takih slučajih treba napeti razum. Naj on vrtnari in gospodari po možganih. Tako sem vse prestal . . . moško. To je tisto!

III.

Doma se je spominjala žena, da je kričal nad Miko, ko je obolela.

— Hotel sem ji dobro . . . zdravje, je rekel Gabrič.

Bilo je v nedeljo popoldne in hodil je sam okrog po mestnih nasadih. Na mestih, koder ni bilo drevja, je pripekalo vroče poletno solnce, in Gabrič je premišljal, kako je mogoče, da oboli človek zdaj, meseca avgusta, ko je pri polni moči najboljši zdravnik vseh zemeljskih bitij, nebeško solnce. Mika, so dognali, je umrla vsled prehlada. A kako naj se človek prehladi avgusta? Ponoči, ko ji je bilo jako slabo, je sedel pri stari Neži v kuhinji in gledal, obrnjen s hrbtom v okno, proti praznemu in temnemu štedilniku. Vtepal si je siloma in enakomerno v glavo: To mora tako priti, to so stvari, ki se ne dajo odvrniti. Nežo je poslal v sobo in gledal med vrata, kjer se je kmalu pojavila. Na njeno neugodno vest si je zopet bičal v možgane: To so stvari, ki jih ne more nihče odvrniti!

Vse križem so hiteli prebivalci mesta. Mlado in staro je čebljalo o svojih zasebnostih in nad vse to so širile veje kostanjev in lip svoje dobrohotne sence, a nad vejami se je razpenjal čisti in jasni nebeški šotor in sredi njegove desne plati je žarelo solnce, veliko in mogočno kakor najvišji svetovni car. Kaj je pod tem solncem, je rekel v mislih Gabrič in zamahnil s palico, kaj je pod tem solncem, kaj pod tem ogromnim šotorom eno izmed bitij, ki se imenuje človek? Ali hodi pod njim, ali ne hodi, ali sreblje njegove žarke, ali jih ne sreblje, kaj ve o tem veliki car, kaj ta neskončni prostor. Mi vsi smo majhni, mi vsi pomembni le za tisto ped življenja, ki

nam je odmerjena. Majhno je zato naše veselje in majhna naša bolečina.

Gabrič je zašel na samotnejšo pot. Gleda podse v dolino in tam se lomijo žarki skozi rjavkasto listje neznatnega dreveščka. In sredi njih nastaja svetla barva, ki ga spominja Mikinih las. Kje so zdaj ti lasje? Gabrič pogleda okoli sebe, opazi nizko klop in sede nanjo. Videti je, kakor da bi se bila njegova pleša še povečala. V obraz je blede, oči so vodene in brki redki in ohlapni. Na obleko ne pazi. Hlačam se pozna, da niso bile dobro zravnanе. Oprsni je po trebuhu nabran v množico gub. Manšet sploh nima in vsled tega se zdi, kakor bi bili rokavi prekratki. Bele roke z dolgimi prsti drži na palici in gleda v tisto svetlo ploščo, ki se riše zdaj spodaj pod potjo po debelem deblu divjega kostanja. In zopet mu pade v glavo vprašanje, kakor bi kdo zalučil kamen: Kje so Mikini laški?

Vendar, si govori, se mi zdi, da je nekaj neprirodnega v tem, če zapade smrti čilo, nerazvito bitje. Tu manjka velikega zakona. Kar je poklicano v življenje, naj se razvije, naj se razcvete, ker je drugače brez namena pahnjeno v svet, kjer ni zanje prostora. V tem se da slutiti napaka nečesa velikega, nepojmljivega.

Med tem se niža solnce in spodaj med grmovjem in debli je je več in več svetlorumenih odsevov. Prikazujejo se, trepečejo in se počasi plazijo nekam globočje za debela in grape.

Gabrič se spominja zadnjih besedi, ki jih je govoril z Miko. Bilo je predzadnje popoldne njenega življenja. Ko ni bilo žene, je sedel k njej na posteljo in ji pravil o tistem vozu, ki ji ga bo kupil takoj prvega. To je svetel bel voz, na katerem je sedalo. Pred sedalom pa sta dva ročaja, ki se dasta premikati naprej in nazaj. Če bo Mika sedla na sedalo in premikala tista dva ročaja, se bo peljala naprej.

Miki je bilo slabo, bila je vsa razpaljena, njeni lasje so bili potni in njeno dihanje kratko. Vendar se je ozrla vanj z velikimi mokrimi očmi in rekla tiho in hvaležno:

— Jutri mi povej, atek!

Gabrič vzdihne, dvigne palico in jo zopet postavi, pogleda nekam kvišku in se v mislih vpraša: Kdaj bo tisto „jutri“?

Počasi vstane, gre naokrog, gre naprej in nazaj in proti mraku zavije po prašni cesti iz mesta. Moja žena, si misli, je jako slaba, nenadoma jako slaba. V hrbtu se je upognila in obraz so ji prepregle gube in to vse zavoljo tega, ker se je ne da o pametni

stvari prepričati. Čudno je to. Človek je človek, to se pravi pametno bitje, ali marsikdaj mu ni mogoče dopovedati tistega, kar je pametno.

Za njim se vleče siromašen pogreb. Gabrič se umakne v stran, stoji ob cesti odkrit in tudi zdaj v mraku se njegova pleša motno svetlika. Tam zadaj gore luči mesta in odmeva ropot voz in tramvaja, in tukaj neso mimo nekoga iz tistega zamolklega hrupa in bleščave. Gabrič si reče v mislih težko in osorno: Tam zadaj je tovarna in na ta konec nosijo iz nje one, ki so zgotovljeni.

Priklopi se bornemu sprevedu in pride ž njim na pokopališče. Nekaj žensk joče, duhovni molijo, krsto spuščajo v jamo in kmalu zabobne po njej prve grude prsti. To je pravi mrtvaški boben. Doni na uho izpod zemlje, in njegov glas je plašan, turoben in votel. A ko so padale gruče na krsto, kjer je bila Mika, ni donelo votlo iz jame, ne plašno in ne turobno. Mika bi bila morala še živeti.

Ljudje se razhajajo, a Gabrič odide za kapelo, postoji tam in gre proti obzidju. Tam obstane pred belim kamenom, kjer je z velikimi zlatimi črkami vdolbeno ime „Mika“.

Že je mrak gostejši in storil se je večer. Nebo se je zavilo z modro temino in skozi njo sijajo zvezde, večje in manjše, srebrne in zlate. Nad pokopališčem, včasih ne visoko nad križi, letajo netopirji kakor črni nočni metulji. Njihov let je tih, ginejo v noč kakor črte, ki bi se delale iz črne megle in nenadoma razpadale.

Gabriču se prebudi tisto, kar se mu zdi daleč kakor za goro. Zgane se mu srce in razteče se kakor vroč studenec po prsih in glavi. Ozre se okrog, poklekne, položi palico in klobuk v travo, skloni se nad grob, opre na roke in reče:

— Nisem prišel radi voza, da ti povem, kdaj ti ga kupim. Čemu ti bo? Prišel sem, Mika, tako . . . kot tvoj oče.

Gabrič utriplje s trepalnicami. Nenadoma mu kanejo iz oči solze in se obesijo na bilke, ki se globoko sklonijo.

— To ni res, kar sem govoril . . . če umrje kdo prej ali pozneje, na primer ti, Mika! To vse ni res! Naše čustvo je tukaj, to je gospodar . . .

Ozračje se nalahko zamaje in med njegovim obrazom in rušo, iz katere cveto prve rože in poganjajo prve travnate bilke, dahne hladeč veter. To se zgodi tiho, kakor bi šli po prstih mimo neznanih duhovi.

— Prej sam vrišč, smeh in samo skakanje, a zdaj ta neskončna tišina. Nendaravno . . . strašno nendaravno!

Naenkrat maje z glavo, domisli se in reče:

— To ni resnica, kar sem dejal, češ, da bi bilo vseeno, ali umrje kdo prej ali pozneje. Ne tisto... logično sklepanje... umna razporedba naših misli... to ni resnično. Samo to je resnično, kar čutimo, da! Samo naše čustvo v prsih je resnica, vse drugo je laž. Naša pamet je laž, laž! Zakaj... Mika bi morala živeti!

Gabrič skloni obraz globlje, iz oči mu kapljejo na gosto solze in se obešajo na bilke in na drobne cvetove temnih rožic.

— Mika, da — ihti in sope — Mika, da, Mika bi morala biti živa. Kdor govori drugače, ta laže. Tudi jaz sem lažnik... kajti tukaj je umevno to in umevno ono, ali resnica je samo ena: Mika bi morala živeti!

Gabrič se zvrne v travo poleg ruše in si zakrije z rokami obraz. Joče tiho in dolgo, prekriža potem roke na prsih in gleda v temnomodri in ogromni nebeški šotor nad sabo in v tiste zvezde, ki gore po njem.

— Ker ne živiš, Mika, moja lepa, sem nesrečen. In vse, kar rečem in kar sem rekel, je laž, samo to je edina resnica. Le moja nesreča je resnična, vse drugo je zlagano, drugega ni, drugo tiči le v prazni besedi, ki je ne čutimo.

Čez dolgo časa vstane in gre počasi proti mestu. V ozadju se je dvignil mesec. Netopirji križajo pot in šum mesta se počasi približuje.

Gabrič je sključen, konci suknje dosežajo na obeh straneh skoro kolena, a hrbet je kratek, kakor da ga je krojač skazil. Senca, ki gre pred Gabričem, je silovito dolga, tenka in obupna.

Karel Dolenc:

Zaman!

Kam, misel nemirna, kam ploveš, kam mi bežiš?

Kam, duh koprneči, kam hitiš, kam drhtiš?

Ah, saj ne dosežeš ciljev, ki k njim hrepeniš,
predaleč, predaleč je solnce, ki k njemu želiš:
glej, danes razmahneš peroti, da k solncu zletiš,
a jutri — z zlomljenimi krili v prahu ležiš!